

De kinderboekjes van Willem de Mérode

door Hans Werkman

Willem Eduard Keuning (1887-1939) heeft zes schuilnamen versleten: de dichter Willem de Mérode, de schrijver van mystiek poëtisch proza Joost van Keppel, de kinderboekenschrijver Henri Hooglandt, de neo-romantische verhalenschrijver J. Nooitgedacht, de dialectschrijver Jan Bos en de dichter van straatliederen Beo Grinniker.

De naam Henri Hooglandt duikt al in 1914 op onder een paar scherpe literatuurkritieken in *Maandblad gewijd aan de beoefening der letterkunde*. Daarna haalde Keuning dit pseudoniem alleen nog uit de kast als hij voor kinderen schreef. Als Henri Hooglandt werkte hij bijvoorbeeld mee aan het jeugdblad *Vrij en Blij* en in 1916 - zijn eerste gedichtenbundel was net verschenen - publiceerde hij onder deze naam zijn eerste kinderboekje in de *Nieuwe Zondagsschool-serie* onder redactie van A.L. Gerritsen. H. ten Brink in Arnhem gaf de reeks uit, Jan Franse tekende de plaatjes.

Het boekje heette *Gewone jongens*. Het heel middelmatig vertelde verhaal ging over de dagelijkse belevenissen van een paar dorpsjongens. Keuning was toen onderwijzer in Uithuizermeeden. Een van zijn leerlingen heette Jan Weeseman (1900-1933), de zoon van een bakker. Meester Keuning kon goed met hem opschieten en leende een stuk van zijn jongensleven voor het boekje: de hoofdfiguur heette Jan Wesseling en was het zoontje van een bakker. Het boekje werd in 1923 herdrukt.

Een jaar later, in 1917, verscheen in dezelfde serie het zondagsschoolboekje *Jaap's portret* door Henri Hooglandt. Ook nu had Keuning zijn namen gekozen uit de kring van zijn leerlingen. Toch is in Jaap weinig te herkennen van Jaap Woltjer (1906-1970), toen een van de leerlingen die Keuning heel graag mocht. Maar de bijfiguur Okke Steenkamp toont helemaal de trekken van de jongen met wie Jaap Woltjer zwaar bevriend was en die later zijn zwager werd: Ekko Ubbens (1906-1991). Ekko Ubbens was Keunings liefste leerling. Hij noemde hem graag met de omgekeerde naam Okke. De pedofiele dichter Willem de Mérode vond in Ekko/Okke de belangrijkste inspiratiebron voor zijn vriendschaps- en liefdesgedichten.¹ Het jongetje Okke Steenkamp in *Jaap's portret* is naar de werkelijkheid van het jongetje Ekko Ubbens getekend.

"Okke was Steenkamp's eenig kind. De groote, sterke, lenige jongen leek veel ouder te wezen dan tien jaar. Je zou hem wel twaalf of dertien geven. Hij had goudachtig lichtbruin haar, en verwonderde blauwe oogen in een ovaal, altijd prettig gezichtje. Als hij thuis was, hoorden vader en moeder overal zijn hooge stem, of hij altijd zingen moest van blijdschap. Ze zeiden wel eens tegen elkaar: zou Okke nu nooit geen onplezierige gedachten hebben? 't Scheen wel niet. Op de groote boerderij van zijn vader leefde hij als een prinsje." (bl. 4-5)

Weer een jaar later, in 1918, kwam Henri Hooglandts derde zondagsschoolboekje: *Mondjegauw*, deze keer met een meisje als hoofdfiguur. Maar het is de jongen Menco (een naam die onder De Mérodes leerlingen voorkwam) die de kattige Mientje als goed voorbeeld diende. Het boekje werd in 1923 herdrukt.

De drie boekjes pasten precies binnen het middelmatige soort brave verhalen die kinderen op het kerstfeest van de zondagsschool kregen. Misschien daarom kreeg Keuning het verzoek van uitgeverij J.B. Wolters in Groningen om een reeks van zes schoolleesboekjes samen te stellen 'voor de hogere klassen der lagere school'. Op 24 januari 1922 tekende hij het contract. De serie verscheen van 1922 tot 1924 onder de naam *Goede Vrienden*.

Het lijkt wat vreemd dat Keuning als redacteur van de reeks zijn dichtersnaam Willem de Mérode op het omslag liet drukken. Maar misschien werkte juist die schuilnaam goed, want hij had nu enige bekendheid opgebouwd met vier goed ontvangen dichtbundels. Onder een aantal bijdragen komt wel de naam Henri Hoogland voor (merkwaardig: deze keer zonder t aan het eind).

De Mérode koos voor de serie *Goede Vrienden* niet alleen uit de jeugdboeken van die tijd, maar ook uit de jonge literatuur. Hij knipte verhalen uit boeken van Jeanne Kloos, W.G. van de Hulst, Ernst Groenevelt, Theo Thijssen, Marie van Zeggelen, Wilma Vermaat, Herman Poort. Dat was geen eenkennige keuze. Hij wilde de kinderen in aanraking brengen met eenvoudige, maar echte literatuur. Voor de zesde klas koos hij bijvoorbeeld een fragment uit *Orpheus in de Dessa* van Augusta de Wit. In de zes deeltjes kwamen niet alleen gedichten te staan van de overbekende Beets, Ter Haar en Bilderdijk, maar ook uit de moderne literatuur van die tijd: Geerten Gossaert, Adama van Scheltema, Jacqueline van der Waals, en in deeltje 6 het gedicht 'De Kinderkruistocht' van de jonge Martinus Nijhoff, een gedicht dat op dat moment nog niet eens gebundeld was.

J.H. Isings, de bekende huisillustrator van uitgeverij Wolters, zou plaatjes voor de serie maken. Maar De Mérode wilde hem niet. Isings tekende 'veel te koud', vond hij. Hij stelde enkele anderen voor: Rie Cramer, Tjeerd Bottema.

illustratie van Isings uit *Goede Vrienden* deel 1, bl. 75

illustratie van Johan Dijkstra uit *Goede Vrienden* deel 6, bl. 101

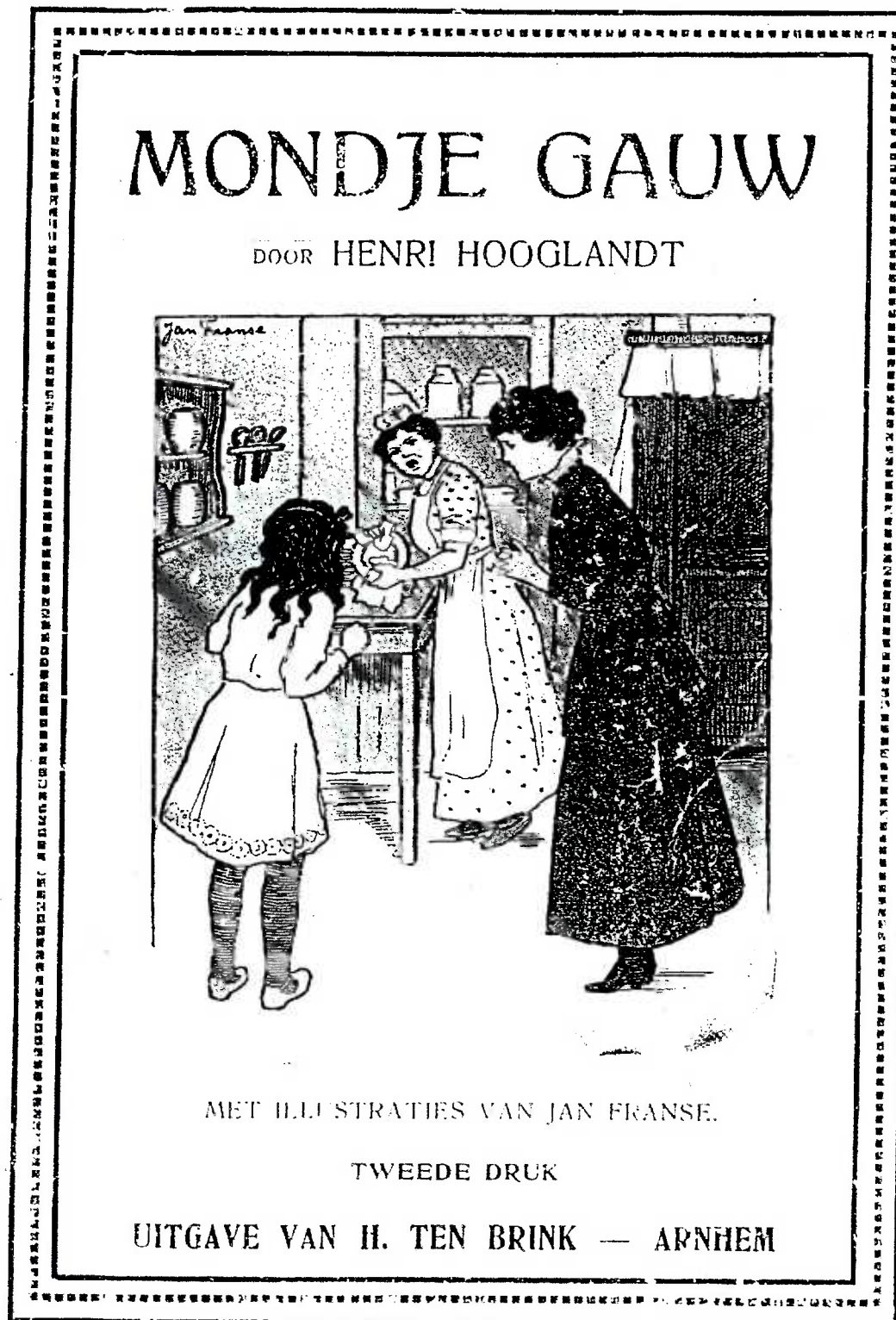
Toch kreeg de uitgever zijn zin voor deeltje 1 en 2. Maar in een brief van 11 oktober 1922 aan Wolters² klaagde De Mérode over de traagheid van Isings. Hij wilde een andere tekenaar. Een dag later berichtte de uitgever hem dat het illustreren van de deeltjes 3-6 was opgedragen aan Johan Dijkstra.

Op een van de volgende dagen zocht De Mérode Johan Dijkstra op voor een eerste kennismaking en bekeek werk van hem. Het beviel hem goed, veel beter dan dat 'gestippel' van Isings, dat volgens De Mérode 'hoewel nauwkeurig, toch ontzettend koud' was.

Ik ben geneigd het met De Mérode oneens te zijn. De plaatjes van Isings ademen sfeer. Die van Dijkstra zijn kaal en stoethaspelachtig getekend. Bij Nijhoffs 'Kinderkruistocht' tekende hij een onkinderlijke pseudo-Toorop in Jugendstil. Dijkstra was geen illustrator voor kinderen, hij slaagde wel als houtsnijder, als glazenier en als schilder van de Groninger Ploeg met zijn grote landschappen.

No. 47.

Mondjegauw, uitg. Ten Brink Arnhem

Hoe de serie *Goede Vrienden* het op de scholen deed, is niet na te gaan. Van een herdruk is geen sprake geweest. Waarschijnlijk lag dat ook aan Keunings levensgang. Toen het zesde deeltje verscheen, in 1924, werd al in het hele land naar waarheid gefluisterd dat de dichter Willem de Mérode een gevangenisstraf uitzat wegens een pedo-seksueel delict. Het zal de verkoop van De Mérodes *Goede Vrienden* aan de scholen niet bevorderd hebben.

1) Zie: Hans Werkman, *De wereld van Willem de Mérode*, uitg. De Arbeiderspers te Amsterdam, 1983, en: Hans Werkman, *De Mérode en de jongens*, uitg. De Prom te Baarn, 1991.

2) Uitgeverij Wolters/Noordhoff heeft in de jaren zestig haar archief voor een groot deel aan de papiervernietiger toevertrouwd. Kort daarvoor schreef drs. J. Oosterhuis echter fragmenten over van de briefwisseling tussen Wolters en De Mérode. Oosterhuis stelde mij die fragmenten ter beschikking.